

CONTEMPORARY HISTORY IN THE CONTEMPORARY AGE*

ÇAĞDAŞ DEVİRDE (ZAMANDA) ÇAĞDAŞ TARİH

By: Gordon WRIGHT

Çev.: D. Mehmet BURAK**

“Tarihin Geleceği” - “çağdaş tarih” üzerine tertip edilen bu sempozyumdaki konuların tamamı bana aşırı derecede şüpheli gelmektedir. Bu makalenin akışında bahsedilecek sebeplerden ortaya birşey çıkmayacağına yönelik olmasından ciddi olarak endişeliyim. Samimi olarak çoğumuz zamanın büyük bir kısmını yakın geçmiş üzerine yazmakla ve öğretmekle harcarız; böylece belkide sonucu şüpheli ve zor olan bir iş âleminin kusurunu göstermek eğer varsa hususi problemleri ortaya çıkarmaya değer. Neticede, bununla beraber muhtemelen bulduğumuz problemlerin gerçekten tuhaf olmadığını gösteren çağdaş tarihçidir ve olmalıdır da.

“Çağdaş Tarih” tam ve doğru (kesin) olmayan bir kavramdır ve bu yüzden onunla boğuşmak (uğraşmak) zordur. Hatta tarihçiler terimin anlamında hem de kronolojik sıralamalarda dahi mutabık değildirler. Fransızlar, milletlerarasındaki uyumsuzluk kavramındaki “çağdaşlık” manasını 1789'dan daha uzun bir süre önce kullanmıştı. (*Journal of Contemporary History*) Londra kaynaklı ve üç ayda bir yayınlanan Çağdaş Tarih Mecmuası bu sürenin gerçek anlamda yirminci yüzyılda egemen olduğunu gösterir.¹ İngiliz tarihçi Geoffrey Barraclough çağdaş devrin 1960 yıllarından birkaç yıl önce başladığını iddia etmektedir². Bu iki görüş arasındaki ilişki ile ilgili bir

* Makalenin orijinal adı “Contemporary History in the Contemporary Age” by Gordon Wright, *The Future of History, Essays in the Vanderbilt University Centennial Symposium*, Vanderbilt University Press, Tennessee, 1977.

** Kırıkkale Üniversitesi.

1. *Journal of Contemporary History* 1 (1968)

2. Geoffrey Barraclough, *An Introduction to Contemporary History* (New York: Basic Books, 1964), p. 29.

genç kıza modern çağın ne zaman başladığı ile ilgili fikri sorulduğunda: "John Kenneddy'nin öldürüldüğü zaman ve Beatles ile başladı" diye yanıtladı. Tekrar kıza senin annen ve baban için moderncilik ne zaman başladı diye sorulduğunda, kızın cevabı "onlar için henüz başlamadı" oldu³.

Bu sahanın zamanını belirlemek (sınırlandırmak) sadece ihtilaflı mesele değildir. Çağdaş tarih diye adlandırılan herhangi bir şeyin asla mevcut olmadığından bazı insanlar şüphe ederler. Yakın zamanlarda öğrencilerimden biri, içinde "çağdaş" sözcüğünün bulunduğu bir sınav sorsunu, çağdaş(lık) kavramının kesinlikle saçma olduğu gerekçesiyle yanıtlamayı reddetti: "Çağdaş'ın" günümüz, "tarihin" ise geçmiş olduğunu iddia etti. Kurnazca yapılmış olan bu hile öylesine karmaşık felsefi problemleri ortaya çıkardı ki ben hâlâ bu öğrencinin iyi bir derece ile geçmeyi mi yoksa kalmayı mı hak ettiğini bilemiyorum. Ancak mantıki güçlükleri bir kenara bırakır ve çağdaş tarih olarak adlandırılan bir şeyin gerçekte varolabileceğini ve uygulayıcılarının yaklaşık son elli yıldır bu iş üzerinde çalıştıklarını ileri sürsek bile, bu yine de bir konsensüse varmaları için tarihçileri daha fazla yakınlaştırmaz. Bu var olmalı mı? Eğer öyleyse, hangi koşullarda ve hangi terimlerde? Bu bizim disiplininizin (sahamızın) dejenere olmuş veya muteber bir formu mudur? Diğer tarih türlerinden daha fazla tehlike ve güçlüklerle mi yüküdür? Bizim mesleğin en olgun ve sofistike (bilgili) elemanları tarafından mı C. L. Mowat'ın adlandırdığı gibi bir tür "tarihsel gazetecilik" olan "muvakkat (provisional) tarihçilik" üzerine yazmaktan başka hiçbir yüksek ideali olmayan marjinal kişiler tarafından mı uygulanmalı?"⁴ Kendini çağdaş tarihçiliğe adayınların ortaçağ tarihçilerinininki kadar uzmanlaşmış ve kesin bir dizi yeni metod, teknik ve kural geliştirmeleri gerekir mi?

Yazılan ve öğretilen çağdaş tarihçiliğin nihai olarak ortaya çıkan eseri bizlere toplumsal değişim süreci ve insan davranışının gizemi konularında en yüzeysel ve gezici tarzda bir anlayıştan başka bir şey sunabilir mi?

3. John B. Poster, "The Brith of the Past: Children's Perceptions of Historical Time", *The History Teacher* 6 (1973):598.

4. C. L. Mowat, *Great Britain Since 1914* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1971), p. 17. James Ford Rhodes, 1899'da American Historical Association'da başkan iken meslektaşlarına yapmış olduğu konuşmasında "Çağdaş Tarihi" yazmak için üstün bir meziyet sahibi olmak gerekmediğinden klasik çağ tarihçilerinin kısmen de olsa "üstün tarih" yazdıklarını söylemiştir. (Amerikan Tarih Klübünün 1899 yılı için hazırladıkları yıllık rapor Washington Government Printing Office, 1900, 1:59).

Babalarımızın ve dedelerimizin zamanında dizginler, septikler (şüpheciler) ve aleyhtarların elindeydi. Tarihçilere ondokuzuncu yüzyılın ortalarından hemen hemen yirminci yüzyılın ortalarına kadar yakın geçmişin kayıtlarına tenezzül etmemeleri öğretilmişti çünkü bu gazetecilere, siyaset bilimcilere ve hukukla ilgili olmayan diğer araştırmacılara özgü çalışma alanı olarak görülüyordu. Elbette, bu durum Avrupa'da Amerika'da olduğundan daha belirgindi; pragmatizme yönelmiş olan bizim Amerikalılar kısmen hakim eğilimle karşı karşıya geldiler. Ancak Atlantik'in her iki yakasında tarihçiler "döküman fetişizmi"⁵ ve "tarihsel uzaklıktan kaynaklanan batıl itikat"⁶ olarak tanımlanan bir şeyin etkisi altındaydılar. Tarih bir biliktir objektiflik ise inancıdır. Gerçek tarih, gizli bilgiler arşivlerde, kilit altında tutulduğu ve tarihin ana konusu tarihçinin değer yargısı, ön yargıları ve duygularından bağımsız olmadığı müddetçe yazılmaz.

İtibar sahibi bir girişim olarak çağdaş tarihçiliğin bu geçici başarısızlığı disiplinin profesyonelleşmesi için ödenen fiyatın bir kısmıydı. Ondokuzuncu yüzyılın ortalarından önce tarih yazmanın bir tür spor olduğu asırlar boyunca insanlar kendilerini herhangi bir mazeretleri olmaksızın ve sıkıntı duymadan yakın geçmişe yöneltmişlerdi. Aslında, onlardan bazıları ciddi tetkikleri ortaya koyabilen tek türün çağdaş tarihçilik olduğunu ileri sürdüler. Thucydides insanın sadece tanık olduğu olayları güvenle yazabileceğini belirtti; daha uzak geçmiş zorunlu olarak gizem ve efsane ile donanmış olacaktı. Ortaçağ keşişlerinin çoğu doğrudan doğruya gördükleri, bildikleri ve tarih diye kabul edilen şeyleri yazdılar. Pascal "çağdaş olmayan bütün tarih şüphelidir"⁷ diye iddia edecek kadar ileri gitmişti. Çağdaş tarih, ondokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar Paul Thureau-dangin, Louis Blanc, Harriet Martineau ve Karl Marx gibi yazarlar tarafından yazılıyordu ve bu yazarların çalışmaları bugün hâlâ okuyucularını ödüllendirmektedir. Ancak 1870'lerde büyük bir denetim başladı. İngiltere, Fransa ve Almanya'da yeni kurulan 3 aylık bir tarih dergisi çağdaş bir içeriğe veya renge sahip olan makaleleri kabul etmeme yönünde bir karar aldı (yemin etti). Oxford'da İngiliz tarihi dersleri Kraliçe Victoria'nın tahta çıkışıyla noktalanmaya başladı ve bu gelenek 1914'lerin sonuna kadar devam etti. Llewellyn Woodward'ın daha sonra belirttiği gibi Vic-

5. E.H. Carr, *What is History?* [New York: Alfred A. Knopf, 1963], p. 15.

6. Rene Remond, "L'histoire, science du present, *Reve de l'Enseignement Supérieur*, no: 44-45 (1969), p. 94.

7. Quoted by Pierre Nora in *Le Figaro* (Paris), May 4, 1974.

toria ve Edward dönemlerinin İngiliz yönetici sınıfa kadim Yunan ve Roma hakkında kendi dünyaları ve kendi ataları hakkında bildiklerinden daha çok şey biliyorlardı.⁸ Kıta Avrupası tarihçileri de pek farklı değillerdi. II. Dünya savaşı öncesinde, Sorbonne'da hiçbir doktora adayına arşiv kaynaklarının kullanımına açık olmadığı konular üzerinde bir teze başlamalarına izin verilmemekteydi- uygulamada, Fransa-Prusya savaşından sonra hemen hemen her konuya hakim olan bir reddediş söz konusuydu. Sorbonne en azından 1960'a kadar bu işe bulaştırılmadı, Sorbonne'nin önde gelen tarihçisi Pierre Renouvin duyduğuma göre, çağdaşlığın saldırısına karşı kaleleri savunmak için zarif bir gerekçe geliştirdi.

Bugün elbette (söylenildiği gibi) bütün bunlar antik (eski) tarihtir. II. Dünya savaşıdan beri, değişim Amerika Birleşik Devletleri'nde dikkate değerdir ama Avrupa'da ise daha dramatik olmuştur. Örneğin Fransa'da çağdaş tarihçilik okul müfredatını her seviyede işgal etmiştir. 1960'larda gözden geçirilerek hazırlanan lise programında son yıl tarih dersi tamamıyla yirminci yüzyıl'a ayrılmıştı. Cesur Milli Eğitim Bakanlığı üniversitelerde ilk çağdaş tarih kürsüsünü yarattı ve öğretimin ilk yılı *-licence d'histoire-* yakın geçmişe yöneltildi. Geleceğin kökleşmiş yerleşik köklerinde bile *agregation ve Ecole Normale Supérieure*, yarışma sınavları şimdi savaş arası dönemi kapsıyordu⁹. Doktora adayları yirminci yüzyıl'a ayrılmıştı. Cesur Milli Eğitim Bakanlığı üniversitelerde ilk çağdaş tarih kürsüsünü yarattı ve öğretimin ilk yılı *-licence d'histoire-* yakın geçmişe yöneltildi. Geleceğin kökleşmiş yerleşik köklerinde bile *agregation ve Ecole Normale Supérieure*, yarışma sınavları şimdi savaş arası dönemi kapsıyordu¹⁰. Doktora adayları yirminci yüzyıl olaylarını konu alan çok sayıda tez kaydı yaptırıldılar ki bu olaylar bir kısım eski alanları unutturma tehlikesi taşıyorlardı¹⁰. Fransız yayın dünyasındaki yönelim daha da çarpıcı olmuş-

8. Sir Llewellyn Wodward, "The Study of Contemporary History," *Journal of Contemporary History* 1 (1966):1-2.

9. Rémond, "L'histoire, science", pp. 90-91.

10. Fransa'da doktora tezlerinde çağdaş konulara olan bu yeni ilgi klondike'daki altına hücumu benziyor. 1963 ve 68 yılları arasında, XIX. yüzyıldaki 75 ve Napolyoncu Devrim (Revolutionary-Napoleonic) dönemindeki 20 sayısını aşır 74'e yükselmiştir. (Association des professeurs d'histoire contemporaine, *liste des thèses d'histoire contemporaine déposés dans les universités françaises* (alıntı: Metz, 1973), Amerika'da 1967-70 yılları arasında Amerikan tarihi ile ilgili olan kayıtlı tezlerin % 47'si çağdaş konuları işlediği gibi % 30'u ortaçağ sonrası Avrupa tarihini işlemişti. (Amerika'da gelişmekte olan doktora tarih tezlerinin listesi, Mayıs 1967-Mayıs 1970 (*Washington: American Historical Association, 1970*). İngilizler daha geleneksel kalmayı tercih ettiler; Ortaçağ sonrası İngiliz tarihi hakkındaki tezlerin ancak % 15'i; yirminci yüzyıl konularını ele almaktadır. (*Londra Üniversitesi; Tarih Araştırma Kurumu, İngiltere'de Akademik Amaçlı Tarih Araştırmalar: Gelişmekte olan tezler 1974* (London, 1974).

tur. Tarih bizim için elini kızgın ateşin altına koymaktır. Popüler bir dizi ise şu görkemli başlık altında basılmıştı: "L'Histoire Immédiate"¹¹ Mayıs 1968'deki Paris yarı devriminden sonra, Mayıs olaylarıyla ilgili onüz kitap satışa sunuldu. İlk kitap, açıkladığı olaylardan sadece bir hafta sonra yazıldı, basıldı, dağıtıldı ve tüm arşivleri bozdu. Yakın tarihle ilgili bu şahaserlerin çok azının profesyonel tarihçilere ait olduğu doğrudur. Bu yüzden profesyonel tarihçiler haklı olarak bu eserleri küçümsemektedirler. Fakat profesyoneller eğer çok daha ihtiyatlı bir şekilde çağdaş tarihin sahillerinde gezinirlerse toplum tarafından dışlanmaktan artık korkmamaktadırlar. Çağdaş tarihi yazılı eserlerden ve konusu duygusal sebeplerle "Vichy" dönemi olan ve şu anki canlı bir şekilde yansıtan bir ders aracılığıyla izlerler.

Tabii ki bütün bunlar doğrusu çağdaş tarihin gerçekten yazılabileceğini, öğretilebileceğini ya da herhangi birisinin bunu yapmak için uğraşması gerektiğini ispatlamaz. İhtimal, çabanın yanlış yönlendirildiği ve sonucun başarısız olduğu dahilindedir. Gelenek savunucularının acı haykırıları (feryatları) zaman zaman duyulmaktadır ve bu protestolar mantıklı ve yerindedir. Bu konudaki çalışmalar en bilgili alimlerimizden birinin New York Üniversitesi'nden Frank E. Manuel'in özel çabası ve şevkiyle son zamanlarda sürmektedir:

Çağdaşlık, bir eski zaman inancına göre eski pragmatik idolun yeni şeklidir. Profesyonel etkinliklerin artan bir şekilde çağdaş ya da yakın tarih üzerinde yoğunlaşacağına dair her ihtimal vardır. Yakın tarihin bir bakıma eski tarihten daha çok bizi ilgilendirdiği, bizi kuşatan kötülüklerin çok yakın geçmişten miras alındığı ve bu olaylar üstünde durmanın çok etkili tedbirlerin keşfini sağlayabileceği yaygın bir yanlış düşüncedir. Tüm geçmişi çok yakın geçmişle sınırlandırmak, geleceği grafikte açıklanmış bir alıştırmaya indirmek şimdiki zamana esaretin başka bir formudur. Bunlar pörsümüştür, sahte geçmişler ve geleceklerdir konusu o kadar sınırlıdır ki

11. *Le Monde* (Paris), Nisan 26, 1969. Bu ifadeyi "immediate history" Belçikalı sosyolog Benoit Verhaegen *Introduction a l'histoire immédiate* (Gembloux: Duculot, 1974) adlı makalesinde farklı ve değişik bir manâda kullanmıştır. Verhaegen "Immediate history"ı tarih antropoloji ve sosyolojinin kesişiminde yeni bir "disiplin" olarak açıklıyor. "Immediate history"nin amacı hızlı değişim gösteren gümünüz topluluklarını incelemektir ve bunun metodu da özne ve nesne arasındaki en büyük tanımlamayı yapmaktır (sayfa 188-189). Marx ve diğerlerinden etkilenen Verhaegen, 1950 ve 1965 yılları arasındaki Zaire tarihi üzerindeki iddiasını gerçekleştirmek için araştırmaktadır.

12. Frank E. Manuel, *Freedom From History* (New York: New York University press, 1971). p. 14.

bizi yakın geçmişe hapseder. Bir branş olarak yakın tarihe artan tercih, gerçekten tarihten bir çalıntıdır.¹²

Çağdaş tarih gerçekte öğretmenlerin, öğrencilerin ve vatandaşların kafasında daha eski tarihin yerini aldığı ölçüde, Profesör Manuel'in yakınması kesinlikle haklıdır. Başlangıcı sadece 1945, 1929 ve hatta 1914'e uzanan kısaltılmış geçmişin ortaya çıkarılması muhtemelen bugün kendimizi nerede bulduğumuz ve oraya nasıl vardığımız hakkında sığ bir anlayışa sahip olmamıza sebep olur. Tarih dersinin lise müfredatına karşılık olarak, Manuel'in "tüm geçmişini yakın geçmişle sınırlandırmak" dediği bu ülkede gerçekleştiğinin işaretlerini bazen görmekteyiz. Fakat son günlerde aksi yönde bir eğilimi de gördüğüme inanıyorum. Bazı üniversitelerde benimki de dahil olmak üzere en azından daha gerilere giden geçmişe yeni bir öğrenci ilgisi dalgasının ve Harvard'daki öğrencilerin bana denildiğine göre kendi dillerinde "Derinlikte Haberler" dedikleri ders gibi derslerden ılımlı bir uzaklaşmanın belirtilerini gözlemliyorum. Belki bu eğilim bir çeşit kaçıştan kötü şeyler getirecek gelecekte belirsiz şu anki zamandan ve nahoş yakın geçmişten uzaklaşma arzusundan başka birşeyi simgelemiyor. Bunu daha derindeki kökleri aramaya ve hem şu anki zamanı hem de yakın geçmişini tam manasıyla anlamaya dair sağlıklı bir istekten kaynaklandığını umut etmeyi tercih ediyoruz.

Ancak iğrenç ve ahmakça olduğu kadar kısa süren "Hobbesian" ruhuyla özdeşleştirilen yakın geçmişe karşı olumsuz tutumun şu anki belirtileri potansiyel bir tehlike taşıyor.¹³ Yakın zamanın tarihi içeriğinin onu direkt yaşamak için çok geç doğmuş, ancak büyüklerinin nefret duygusunu yeterince çabuk paylaşan yeni neslin kafasından silinmesi uzun zaman almaz. "Gençlerin yakın geçmiş hakkında ne kadar cahil olduklarını pek çabuk unutuyoruz. Doğumlarından hemen önce gelen yıllar onlar için olmayan bir zaman, geçmişin uzun tarihsiz gecelerinde en büyük boşluk"¹⁴ diye yazıyor bir İngiliz kitap eleştirmeni. C. Vann Woodward bu uyarıya ek yapıyor ve "yaşayan bellek ile yazılı tarih arasındaki alacakaranlık kuşağı mitolojiyi besleyen gözde yerlerden biridir"¹⁵ diyor. Yakın geçmişin ihmali çabucak önemli bir boşluk tarihin kaydedilmesinde eksiklik, tarihi çalışmanın katkıda bulunması beklenen insanı anlama süresince kısıtlı bilgi alınmasına sebep olabilir.

13. T.S. Eliot bir nesil önce, çağdaş tarih olan anarşi ve faydasızlığın geniş bir panoramasını yazdığında bu yanıltıcı durumu tahmin etmişti.

14. *Times Literary Supplement* (London), February 25, 1972, p. 221.

15. C. Vann Woodward, *The Strange Career of Jim Crow*, 2d rev. ed (New York: Oxford University Press, 1966), p xii.

Buraya kadar çağdaş tarihe karşı daha geleneksel karşı çıkışları ele almadım. Bu geleneksel karşı çıkışlar üç ifadeyle özetlenebilir. Yetersiz kaynaklar, aşırı subjektiflik (nesnellik) ve sığ (dar) bakış açısı: Bu üç eleştiri önemsenmeden geçilmeyecek kadar ağır. Fakat bazı tarihçiler zaten bunların cevaplarını verdikleri için, söylenecek yeni bir şey yok, bu yüzden bu kısmı kısa geçeceğim.

Açıktır ki, bazı sırlar arşivlerde veya yaşayan insanların açıklamakta tereddüt ettiği özel yazılarda bir süre kilitli kalmaktadır. Normal şartlar altında, dramatik bir örnek vermek gerekirse Beyaz Saray teypleri en azından 30-40 yıl mühürlü kalmakta ve tarihçiler Nixon zamanında kayıtları açıklandığında onların yalnızca bir kısmı sansürlenmiş şeklini ele geçirebilmektedir. Çağdaş tarihçinin elinden kayıp giden bu materyallerin önemini küçümsemek aptallık olur. Ancak René Rémond'un gözlemlediği gibi, "belgenin dini batıl inanca indirgenmemelidir".¹⁶ Çağımızın özelliklerini açıklayan geniş bilgi dökümünde ve günümüz tarihçilerinin yararlanabileceği kaynak bolluğunda devlet arşivlerinin olabileceğinden nisbeten daha az önemli rolü vardır. Aslında, devlet tarafından 20 ila 50 yıl gizli tutulan bu tüm sırları çoğunlukla ikinci derecede önemli veya marjinal öneme sahiptir. Çağdaş bir tarihçinin problemi tümüyle vesikalarla ispatlamaktan ziyade onlara ulaşabilmesi; çok çeşitli çaptaki kaynaklardan akıllıca seçebilmesi ve bu değişik kaynakları kendi standartlarına uygun tercüme edip kullanma azminin ve hırslının olmasıdır. Birisi çağdaş çağdaş tarihçi diye adlandırırken (çağdaş tarihçi Thucydides'in devrine hatta yirminci yüzyılın başlangıcına da muhalif olabilir) tercih oranı tarihin kendi kavramı (anlayışı) içindeki değişikliklerle daha da genişletilir, bir kez biz siyasetten incelikle bahsederseniz arşiv kısıtlamaları yolumuzu muhtemelen daha az engeller. Dahası, çağdaş tarihçi çok belirgin avantajları iyi şekilde kullanırsa, bundan hiç kimse endişe duymaz ve böylece tiyatrodaki aktörlerin bazılarına daha kolay ulaşma imkânına sahip olur. Sözle ispat (delil) diğer delillere karşı kontrol edildiğinde çok karanlık noktaları açıklığa çıkarır ki böylece eylemdeki iştirakçinin ölümünden sonra da mütemadiyen karanlıkta kalabilir. Şüphesiz karşılıklı dezavantajları da vardır, canlı nesne konuşabilir, Cotton Matter veya Napoleon biraz farklı, onlar hakkında her ne söylerseniz söyleyin okunur ve sonra onların kalemine sarılıp kendi körlüğünüzü ve saçmalığınızı herkese yayarsınız (daha da kötüsü kendi kötülüğünüzün dosyasını hazırlar, kendi kuyunuzu kendiniz kazanırsınız). Yıllar önce Raymond Sontag yazdığında bu tehlike

16. Remond, "L'histoire, science", p. 92.

belki de aklıdaydı: “şüphesiz yakın geçmiş tarihini yeniden yazmak vefasız bir görevdir”, “Her kim ki ökçeleri yakın gerçekleri takiple deşifre edip yazarsa beynini tekmeletir (kelleyi koltuğa alır)”.¹⁷ Hâlâ, çağdaş bir tarihçi meslektaşları için sevecenlik merakı duymalı, Lincoln, Müthiş Evan veya Büyük Alexander’ın devrinde ne düşündüklerini veya ne yaptıklarını anlamaya, tahmin etmeye uğraşmalı halkın nabzını ölçmeye (tutmaya) çalışmalıdır.

Yakın geçmiş ile ilgilendiğimizde, işlediğimiz aşırı nesnellik veya öyle iddia edilen tema diğer bir risktir. Amerikalı bir araştırmacı Amerikan Tarihsel Mecmuası (American Historical Review) son sayısındaki makalesinde “ne yazıkki: Derin şahsi duygusal ilgi, çağdaş tarihçilerin ortak özellikleridir”¹⁸ der. Risk şüphesiz gerçektir ve onun önemi sonsuzluktan daha görseldir, çağdaş tarihçi; “sizin bir diğeri” olduğunuzu adil ve kibar bir dille muhtemelen cevaplar. Tarihçide ve okuyucuda her ikisinde de konunun duygusal terimleri fazla hileye sebep olmadıkça, artık az sayıdaki tarihçiler herhangi bir tarih yazımında sade tarafsızlığın hayaline sıkıca sarılırlar. Gerçekten, çoğu araştırmacılar bilginlerin tarafsızlığından şüphe ederler, şayet başarabilirlerse çok arzu edilen bir hedef olacaktır. Şayet aslı varsa; E.H. Carr’ın belirttiği gibi tarih, “tarihçi ve onun gerçekleri arasında birbirini etkileyen sürekli bir işlemdir”¹⁹ hayatın aslını ve şeklini değiştirecek herhangi bir güç, yanlış yönlendirildiği gibi tenefüs eden tarihçiyi bilgisayar gibi gezilebilir bir nesneye dönüştürmek fazla da imkansız değildir. Croche’nin klişeleşen o meşhur “bütün tarih çağdaş tarihtir” deyimini ortaya attığında aynı konudan bahsediyordu. Tarihçi çağdaş olsun veya olmasın kendi zamanındaki ilgili konulardan kopuk kalamaz ve kalmamalıdır diye basitçe bunu kastetmiştir. Şüphesiz hayatın bu gerçek kısmı tarihçinin şahsi taraf tutmasını haklı gösterici payandalar olamaz. Şayet çağdaş tarihçiler bu tür risklerde hassas olurlarsa her tür (çeşit) tarihçi kendini korumaya hazır olmalıdır.

Üçüncü bir şok edici suçlamanın yönü ise biraz daha zorlayıcı olmasıdır. Tarihçi yakın geçmiştekileri yazarken olayları devrin açısından incelemede ve bunun kaçınılmaz ölçüde kısa göstermenin kendi işinin olduğu gerçeğinden kurtulamaz. Bazen tarihçinin analiz ettikleri işlemler henüz bitmeyebilir veya bilinmeyebilir bu yüz-

17. Raymond J. Sontag, “The Democracies and the Dictators Since 1933”, *American Psilosophical Society Proceedings* 98 (1954):317.

18. Warren F. Kimball in *American Historical Review* 79, no 4 (October 1974): 1135.

19. Carr, *What Is History?* p. 35.

den düşünceler oldukça geçici olmalı. Herhangi bir devrin, her tarihçisini uygun olarak değerlendirmek tevazunun tam bir mükafatı olmadan çağdaş tarih yazmak veya okutmak bu yüzden saçmalık olacaktır. Burada yine kısmi taraf tutma vardır, fakat ikna edici delillerle reddedilir. Çalışmanın konusundan uzak tarihsel perspektif anlayışının garantisinin kesin olmadığı anlamına gelir, gerçekten de tam bir aksi tesir karşı yaratır. Geçmişten uzaklaştığı zaman anlamlar ve öz içerikler lekelenir, kendi çapımızda bağlayıcı karar vermekle ciddi kayıplarımız olur. Gerçekten gördüklerimiz ve tecrübe edindiklerimiz için bir "hisse" (duyguya) sahibiz; uzak yerleri ve devirleri keşfettiğimizde onları bilinçli olarak ararız, bazen de bu arayışlarımız boşa çıkabilir. Sir Herbert Butterfield "Gerçeğin özünü alın" diye "Büyük Tarihi Olayların On Yılı'nı" bir defa yazdı. Daha sonra arşivler açıldığında ve daha fazla bilgiler elde edildiğinde, tarihi bilgilerin kalitesinde tam bir düşüş oldu.²⁰ Çağdaş tarihçinin en son verisinden daha güvenilir, daha önemli rivayetler yaratması, daha çarpıcı vesikaların kayıtlarına sahip olması, olaylara daha geniş perspektiften şükranla bakması, zamanın tahrifinden gözlerinin bozulmasına kadar olan tüm bu gerçeklere rağmen "tarihsel mesafenin hurafeleri gözlerimizi kör eder" (René Rémond).

Bu sempozyum geleceğin sorularına cevap vermesi gerekir. "Gelecek" kelimesi ki çoğu tarihçileri ürkütür o tahmini ima eder görünür ve tecrübeler önerir ki tarihçiler herhangi bir başkasından daha üstün değillerdir. Belki de, bununla birlikte sempozyumdakilerinden aklındakiler gelecek için tahmin yürütmek değil, emretmektir; şayet çağdaş tarih yazılmaya ve öğretilmeye devam edilirse, onun uygulayıcıları gelecek nesil içinde göz önüne serebilecek neler yapmalıdır? Sanırım, en makul klişe cevap onların genel hedefi, diğer geçmiş devirdeki tarihçilerin ilgileriyle aynı olmalıdır. Daha önceden çağdaş tarihin hiçbirşeyi arz etmediği görüşünü burada sizlere hatırlatmak isterim, bazı gariplikler muhafaza edilir ve ben genelinde tarihsel alimliği bunun basit bir parçası ve bundan ayrı bir şey olarak görmüyorum. Belki de çağdaş tarihçiler özel teknikler geliştirmek için uzun bir süreden beri yaptıklarından daha sürekli bir gayret göstermelidirler.²¹ Örneğin onlar diğer tarihçilerden

20. Quoted by A.J.P. Taylor in *The Observer* (London), July 28, 1974.

21. G.R. Elton "O yakın tarihin eksiklerinden biri olduğu ve araştırma yapan araştırmacıların da bu türün esas kurallarını ortaya çıkaracak hiçbir şey yapmadıklarını söylemektedir", *Tarih Çalışması* (London: Collins Fontana 1969), p. 24. Öte yandan C. R. Mowat yakın tarihin kaynaklar ve standartlar açısından gerçekten bir bütün olarak uygun ve geleneksel olduğunu söylemektedir.

daha çok, gerçeğe dayalı verilerin basımına ve gerçeklerle ilgili çağdaş fikirlere (kanaatlere) güvenmeliler ve ben onların etkili bir kullanımla problemleri ve hırpani bir kullanımla riskleri eksik çevirdiklerinden şüpheleniyorum. Şüphe yok ki çoğumuzun mülakat ve anket tenkitlerimizi diğer disiplinlerin birikmiş tecrübelerine dayanarak, fakat bu araçları kendi özel ihtiyaçlarımıza uyarlayarak ıslah etmemiz gerekiyor. Kesinlikle, bizim kullanım olarak profesyonel etiklerin veya bize güvenilir bir durumda veya teyp kapalıyken gelen sözlü tanıklık veya özel kağıtlardan oluşan delillerin verilmemesi gibi böylesi sorunları yansıtmamız gerekir. Muhtemelen bizler bazı daha önceki çalışma alanları yoluyla bir bozkır yangını gibi yayılan fakat çağdaş tarihçiler arasında birkaç muhatabı bulunan niceliğe dayalı teknikleri öğrenmeye ve kullanmaya daha az gönülsüz olmalıyız. Psicotarih için böyle bir aciliyete daha az gerek vardır ki bu alanda yakın zaman ile ilgilenen tarihçiler konunun çok ilerisindedirler. Fakat bilimdeki son gelişmelerin tarihi çok geniş olarak dokunulmamış bir şekilde yatmaktadır (hiç şüphesiz gerçek bilir kişi eksikliğimiz sebebiyle); çoğumuz aynı zamanda ekonominin, çağdaş tarihçiler için tuhaf bir şekilde hasar verici bir zayıflık olan, sathi idrakine müsaade etmeliyiz.

Bir konunun araştırmasındaki bu dolambaçlı gezinin sonunda genel doğanın iki sorusu en azından özet bir yoruma değebilir. İlki Fransız tarihçilerin *Annales* okulu olarak bilinen grubun çağdaş tarihi üzerindeki etkisiyle yapılmalıdır. Başka yeni hiçbir güç (belki de Marksizm hariç) tarihçilerin batı dünyasında ne yaptıklarını ve bunu yapmaya nasıl devam ettiklerini tekrar şekillendirmekte böylesine etkili olmamaktadır. *Annales* okulu çağdaş tarihçilere karşı aşağılama ve hatta meyletmektedir (yöneltmektedir), ki bu Papa'nın afarozu gibi bir davranıştır. Bunun kurucuları Lucien Febvre ve Mark Bloch bütüncül bir tarihi, temel yapıların çalışılmasını ve Febvre'nin "histoire événementielle diye damgaladığı eski geleneğe karşı olan *la longue durée*'yi ileri sürdüler (lehinde vâz ettiler). İzole edilmiş (soyutlanmış) bölümlerin ve uzun vadeli içeriklerinden soyutlanmış bireylerin çalışılması olan "olaysal" tarihi hırslı bir şekilde reddettiler; ve yüzyılları kapsayan ve sosyal değişimin yavaş ilerleyişini içine alan ve "müşterek mentalite (düşünceler)" olarak böylesine kaypak bir anlayış ile koskoca fresklerin yerini müdafaa ettiler.

Annales okulu tarafından ileri sürülen gerçek ortaçağın başlarından Fransız devrimine kadar olan modern tarihin yazımını derinden etkiledi; ve bunun etkisi ondokuzuncu yüzyılın çalışmalarında

da görülmektedir. Fakat elli yıl gibi kısa bir dilime sıkışmış olan çağdaş tarihi, birisi onu değişimin buzulvari ilerleyişine deneme mahiyetindeki bir dipnotu ve sadece bir özet olarak görmedikçe kendisi *langue durée* anlayışına pek az yaraştırmaktadır. Belki herhangi bir diğerinden daha çok çağdaş tarihçi daha geleneksel tarzın “olaysal” tarihinin cazibesine kapılmış gibidir; eski-modern uzmanın hareket serbestisine ihtiyacı vardır ve eğer “bütüncül” tarih gibi birşey yapmayı veya önemli yapıları girmek diliyorsa mevcut delillerin bataklığına hiçbir kalıntı bırakmadan batması mümkündür.

Büyük bir mutluluktur ki *Annales* okulunun daha toleranslı olduğuna ve artık çağdaş tarihçileri sonsuza dek karanlıklara göndermeyeceğine dair yeni işaretler mevcuttur. Aynı zamanda, *Annales* eleştirisi bazı çağdaş tarihçilerin hoşuna gitmektedir ve ondan yararlanmaya çalışmaktadırlar. İçlerinden biri “olaysal” tarih yapısal analizin ihtiyaçları ile *langue durée* arasında arabuluculuk edebilir; hem uzak hem de yakın geçmişteki bir olayın dikkatli analizinin gerçek bir değeri olabilir, bir olay için bazen “zamanın derinliklerinden çıkan fenomenin (durumunun) müthiş açığa vurumu... ve ...bir yapıdan diğerine geçişe izin veren... bir hızlandırıcı”dır demektir.²² Kendi içinde inziva haline bırakıldığından, çağdaş tarihçinin yapması gereken olay ve onun altında yatan yapılar arasındaki diyalektiği sürekli zihinde tutmaktır²³, yani olayın olaysız taraflarını vurgulamalıdır²⁴ bunu, bölümleri ve bireyleri soyutlanmış veya tek olarak incelemeye karşı kınama ve sosyal değişimin ilerleyişini kristalleştiren bu olaylara odaklanmayı tasarlama olarak, alıyorum. Böyle buyruk türü talimatlar kesinlikle daha makul ve çağdaş tarihinin işine hasar vermekten çok geliştirmeye yöneliktirler.

Çağdaş tarihi karşılaştıran ikinci bir genel soru Britanyalı alim Geoffrey Barraclough tarafından oluşturulmaktadır. Çok okunan ve kışkırtıcı olan kitabı *Çağdaş Tarihe Giriş*'te Barraclough 1960'dan beri (1890'lardan başlayan uzun bir dönüşüm döneminden sonra) içinde bulunduğumuz çağdaş yüzyılın bu alanda evrensel olmasıyla diğer bütün önceki çağlardan keskin bir şekilde ayrıldığını tartışır. Zamanımızın bir Avrupa veya bir Atlantik merkezli tarihi ile uğraşmanın daha fazla ne yararı ne de mantıklı bir dürüstlüğü vardır; her kim bugün çağdaş tarih yazıp veya okutuyorsa, bundan böyle küresel olarak düşünmeye mecburdur, hatta yazdıklarının okunmasını

22. Jean-Marie Mayeur in *Le Monde*, May 3, 1974.

23. Jacques Julliard in *Faire l'histoire*, ed, Jacques Le Golf and Pierre Nora (Paris: Gallimard, 1974), 2: 240.

24. Maeur, *Le Monde*, May, 1974.

ve duyulmasını arzu ediyorlarsa; Üçüncü Dünya ülkelerindeki ihmal edilmiş bölgeler üzerinde de özellikle durmaları gerekir. Böyle bir kısıtlamayı ciddiyetle ve harfiyen (gerçekten) ele alırsak bizim bu baskımız *Annales* okulunun *la longue durée*'nin üzerindeki baskıdan daha şiddetli olacaktır. Normalinde çağdaş tarihçilere ilginç (cazip) gelen kısıtlı konuları ortadan kaldıracaktır, Üçüncü Dünya ülkelerinin geniş, külliyetli sahasında çok geniş araştırma ve bilgisi olan bir Barraclough, bir Toynbee veya bir Jilliam Mc Neil'de bu alanda stratosferik açıdan inceleyecekler ve bu engin sektörde rahatlıkla dolaşacaklardır.

Muhtemelen zamanımızda hiçbir kimse şiddetle artan küresel ilginin önemini ya da Atlantik merkezli veya kısmen Avrupa merkezli yönünü sorgulamaz. Barraclough felsefesinin tek kurtuluş yolu olduğu üzerinde telkinlerde bulunmak sanırım, hükmen mağlubiyeti (yenilgiyi) kabul etmek demektir. Dünyanın belli başlı bir kısmındaki konu üzerine uygun ve faydalı tarih yazımının niçin devam edilmemesi için bir sebep görmüyorum, hatta bu bölge dünyanın hakim merkezlerinden biri veya bütün insanlık âlemini ilgilendiren konulardan birinde olmayabilir yazılı tarihlerin çoğu; zaman ve mekan bakımından zaruriyetten dolayı, tarihin bütününden ziyade belli bir dönemin en fazla önemli ve büyük bir kısmını içermesi ve bunun üzerinde odaklaşmaları gerekir. Şüphesiz, herşeyi tamamıyla kavramak ve aktarmak arzu edilen hedeftir, ancak tarihçilerin geniş alana yayılma teşebbüsleri, olayları daha iyi analiz etmeye ve incelemeye sevk eder ve muhtemelen fikirlerini tümüyle canlı tutabilmek için hatta insanoğlunun sadece belli bir sahasında detaylı da çalışmış olsalar bile insanoğlunun hayatını tümüyle görmek için özel bir mecburiyete sahiptirler. İnsanlığın zafiyetlerinden doğan limitler içerisinde, hâlâ mümkün olmayan hayâl ve arzu dünyasına sıkıca sarılıp kısmen yardımcı olsalar dahi onu gerçekleştirebilmek için sonuna kadar da olsa ümitsizliğe kapılmamalarıdır. Mesleğin bir dalı da Thucydides ve Tacitus'un zamanımızda ortaya koydukları çok etkili büyük bir kümenin geleceği olduğuna inanmak iyi bir sebeptir.